

Kolozsi László

Hat mező, az egyik: Hermina

FISHERMAN'S FRIENDS – HALÁSZ PÉTER DOKUMENTUMSZÍNHÁZ

A játéktér hat egyenlő mezőre oszlik. Játéktérnek mondom a színpadot, mert nemcsak színészeket látunk, nemcsak jeleneteket, nemcsak Halász Péter-darabok egy-egy érdekesebb, többnyire az álomhoz, egy álmodóhoz kapcsolódó epizódját, hanem tévéinterjúk részleteit is, egy szakadt szélekkel kitépett darabot a *Herminamező* werkfilmjéből, kultikus előadások rögzített foszlányait. Játékeret célszerűbb mondani, hiszen abban sem vagyok biztos, hogy ami a színpadon történik, az színházi előadás.

Ha a színházi előadás közösségi élmény, akkor semmiképpen sem az. Ha a színház azt jelenti, hogy ugyanazon nevetünk, ugyanazon csodálkozunk (mi, nézők) – hiszen ugyanazt a darabot nézzük –, és nevetésre ingerel bennünket a másik kacagása, akkor nem mondhatom, hogy Vajdai Vilmosék kísérlete színházi élménnyel ajándékozza meg Halász Péter egykori rajongóit és tisztelőit. De ha nem ragaszkodunk ahhoz, hogy a színház zárt tér, ahhoz, hogy fontos része a színháznak a másik, a másik néző megnyilvánulása is, akkor nyugodtan mondható a *Fisherman's Friends* legalább olyan erőteljes színháznak, legalább olyan erős élménynek, mint a Halász Péter-darabok, -előadások jelentős része. És arról is szól – még ha másképpen is –, mint a Halász-darabok többsége. A szabadságról. Történetesen azért, mert a darab központi, sőt abszolút figurája Halász Péter: egy szabad ember. Egy olyan ember – ez bontakozik ki a hat részletből –, akinek leglényege volt a szabadság.

Vajdai Vilmos álomjeleneteket húzott elő a Halász-repertoárból, mind a hat részletre rá lehetne fogni, hogy egy álom részei. Tulajdonképpen nem lényeges. Halász oeuvre-je olyan összetett és sokrétű, hogy más apropót is elő lehetett volna csalogatni az egyébként az életművéhez képest (annak súlyához képest) csekély anyagból. A Katona József Színház Kamrája szűk hely: bal szélen Halász Péter *Önbizalom* című darabjából ad elő Juristovszky Sosa és a világ legkisebb színházában (vagyis egy, a fejére applikált színpadban) Takátsy Péter. Krízis, krízis, ismételteti Takátsy, mint aki legszívesebben már csak ezt mondáná, semmi mást. Mellettük, balra, műgyepen, műszituációban, műfutás közben beszélget Adorjáni Bálint és Krasznahorkai Ágnes arról, hogy a menedzser (Adorjáni) beszáll-e harmadiknak. Lesz szív alakú kád, szív alakú ágy, és

jön egy csinos barátnő is. Ez a részlet is az *Önbizalomból* van. És eldönthetetlen: nevetni kell-e rajta. Ez a komikum, Halász komikuma, sötét. Olyan sűrű, mint a kínai levesek; és olyan erős.

A játéktér közepén vetítés. A képek nem túl élesek, olykor nem kivehető, mit is látunk éppen. Bal szélen, alul, interjúk mennek. Halász Péter a szép emléké *Stúdió*nak (a 90-nek, majd a 94-nek) nyilatkozik, többek közt a lakásszínházról: elmeséli, hogy a szomszéd néni panaszkodott, hogy besúgók garmadája lepi el a lakását, és az egyik fülét a falhoz tapasztva hallgatja, mi folyik a szomszédban. De pechje volt, azon az estén épp egy néma előadás ment.

Nem mellesleg: elképesztő, hogy Halász milyen fel szabadultan tudott nevetni minden pöffeszkedő hatalmaskodón és magán a hatalmon is – észleli, hogy az milyen dühvel, milyen kétségbeesetten akarja tönkretenni, eltüntetni, nyomát is befedni, de azzal is tisztában van, hogy úgy tud túljárni az eszén, úgy tudja igazán felpiszkálni, ha nem változtatva a mentalitásán, egy percre el nem felhősödő ábrázattal, csak derül rajta. A vetítéseken megjelenő Halász Péter mindig derűs. Derűs feljebb is, a *Gyerekekünk* című új színházi előadás részletében. Egy néző ölebe ül: hogy az előadás emlékezetesebb legyen. Hihetünk neki. A geg tulajdonképpen pontosan mutat rá, miért maradtak (más egyéb okok miatt is, persze) Halász előadásai emlékezetesek. A bátorsága is maradandó. Jobbra fent a *Herminamező* werkfilmje pereg. Ez az a film, amely a legtöbbet mondja '56-ról – pedig rengeteg film született a nagy esemény nagy évfordulójára. Ez az, amely nemcsak ötvenhatos film – hiszen a többi, a lényegtelegebbek csak azok, és legfeljebb csak az évfordulókön kerülnek majd elő. Pedig a főhős, ha jobban megnézzük: Ken, vagyis Barbie párja. A *Herminamező* alatt egy dal megy: a *Mr. Dead és Mrs. Free*. A Squat Színház előadásának részlete. Háborús funky.

A kivétítés mellett a *Kínaiból* játszik egy nyúlfarknyit Tenki Réka és Dankó István. Tenki Réka felébred, és elmeséli egy színes, szélesvásznú álmát. Mellettük egy remek részlet megy ugyanebből a darabból: a meghallgatás, Bánki Gergely és Gosztonyi Csaba előadásában. Minden színész, ha jól számoltam, tizenötször játssza el ugyanazt a nyúlfarknyi részletet újra és újra. A legjobban, a legátéltebben Bánki Gergelyék produ-

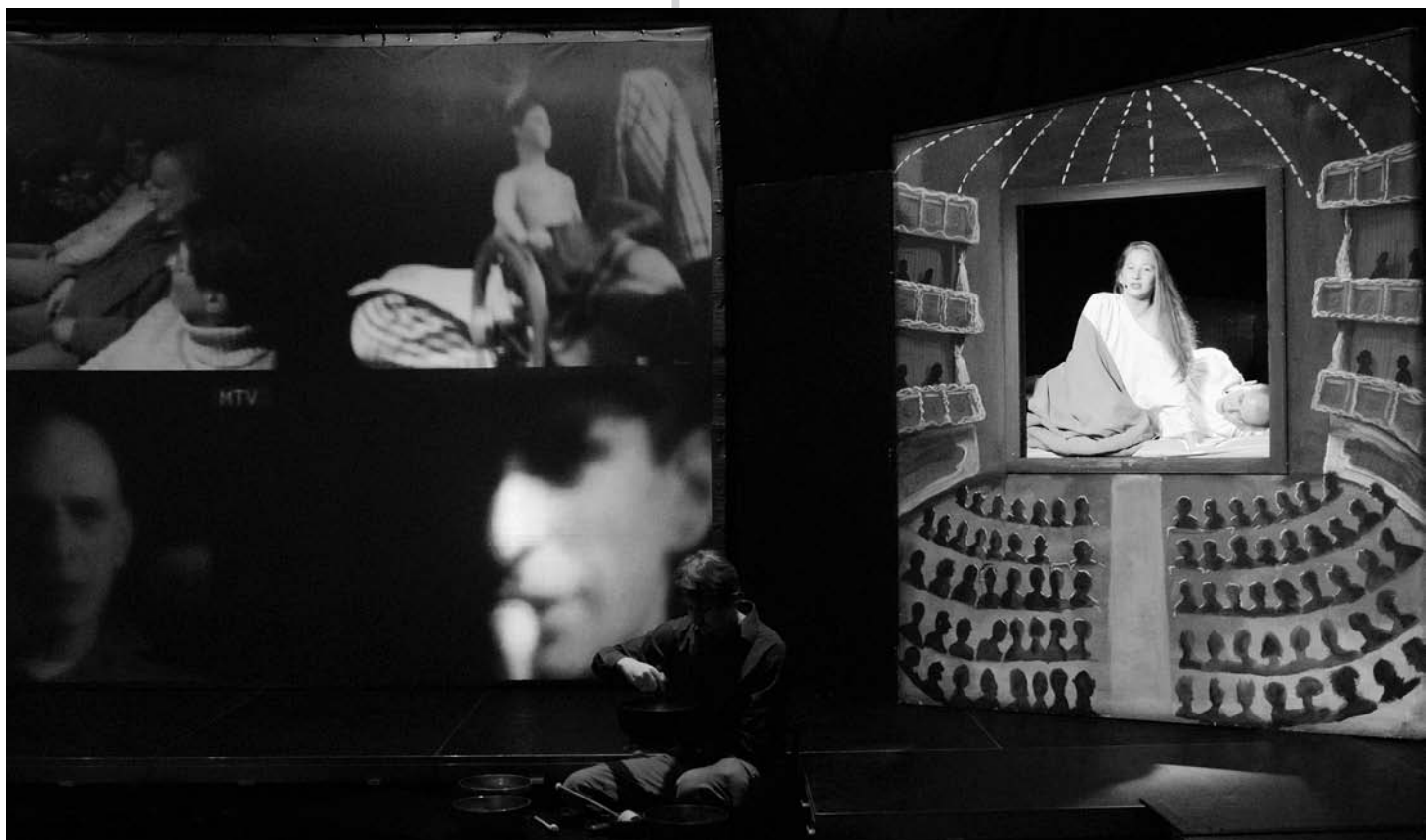
Juristovszky Sosa,
Takátsy Péter,
Adorjáni Bálint és
Krasznahorkai Ágnes

kálják a *Kínai* részletét, de színjátékról beszélni a *Fisherman's Friends* esetében botorság lenne. Ha valamit dicsérni lehet, az egyrészt a színészek kitartása, másrészt az alázata: hogy nem változtatnak, legfeljebb csak apróságokat, nüanszokat, egy-egy megjelenítésben, de egyébként ugyanazt mondják, újra és újra, tehát: körülbelül ugyanúgy.

Ugyanis – és ezért nem közösségi élmény, nem a nézők együttes élménye ez az előadás – amit hallunk, azt egy tizenkét sávós füles (vagyis tolmácsológép) egyik sávján halljuk. Mi rendezzük, mi, nézők, el és be, ezt az előadást.

Nem tudom, kinek mikor esik (esett) le, hogy minden sávban ugyanazt halljuk, sokszor – és ha tekergetünk, a tizenegy sáv egyikén (egy sáv üres: ez lehet akár jelképes is) az egyik epizódhoz kapjuk a hangot –, én elég hamar érzékelttem, hiszen az egyik felolvasó a hátam mögött ült. A látottak ugyanis kiegészülnek négy hangsávval. A *Tesla és Edison* hangjáték mulatságos részletéhez ugyanúgy nincs kép, mint az interjúrészletekhez, a hangos levelekhez (ezekből olvasott fel mögöttem Pálmai Anna), a dalokhoz (itt is fel-felsejlik

Váradai Gábor, Tenki Réka és Dankó István

Koncz Zsuzsa felvételei

egy-egy baljós vagy a valóságos helyzeteket komikusan lehetetlenné keverő álom) és az utolsó, a ravatalozón elmondott beszédhez. Mi, nézők határozzuk meg, mennyit akarunk hallani egy-egy jelenetből. Mihez milyen képet nézünk. Ha nem bírjuk, nem tetszik, amit hallunk, továbbkapcsolhatunk. A másik nevetését csak sejthetjük, megpróbálhatjuk kitalálni, hogy ki, hol, miért mordult fel, kacagott, bődült el. Ez nem közösségi élmény; a másik néző reakciója: adalékanyag.

Nem feltétlenül az a tisztességes nézői (vagyis hallgatói) magatartás, ha minden képet szépen végigvesszünk, mint egy nyelvleckeiben. Úgy éreztem, frapáns megoldás lett volna, ha az előadás akkor ér véget, amikor már mindenki elment: ha mindenki akkor megy el, amikor már mindent látott, mindent megértett, ha már biztos benne, hogy a munkát – ami jelen esetben nemcsak befogadást, a néző szokásos munkáját, hanem gyász munkát is jelent – maradéktalanul elvégezte. De a zárlat egy vers. A *Herminamezőben* is elhangzó, argóban írt vers. A szabad emberről.

„A belső szabadság állapota – írta abban az időben, amikor Halász Péter Nyugatra kényszerült, Eörsi István – csak fokonyként érhető el. Először az igény támad fel, hogy saját törvényeinket kövessük. A szabad-

ság első stádiumában az ember valódi szükségleteit kutatja, megpróbál eltávolodni a konvencionális elvárásoktól. Azután, amikor megindul valódi szükségletei útján, rendszerint agresszíven és provokatívan próbálja érvényre juttatni magát. A harmadik stádiumban jut el az ember oda, hogy a pátosztalanság pátoszával teszi, amit énje sugall, viselkedés helyett létezését nyújt.”

Ez – a pátosztalanság pátosza – jellemezte a leginkább Vajdai Vilmosék méltó megemlékezésnek is nevezhető előadását. A *Fisherman's Friends* erős hatású, akárcsak a megfázottaknak ajánlott cukorka, a *fisherman's friend*. A szabadság harmadik fázisa adott hírt magáról. Egy jelentős színházi ember. Valaki, aki nemcsak álmában volt szabad.

FISHERMAN'S FRIENDS –
HALÁSZ PÉTER DOKUMENTUMSZÍNHÁZ
(A TÁP Színház és a Katona József Színház
közös előadása, Kamra)

Rendező: Vajdai Vilmos

Jászay Tamás

Csináljunk Wagramot!

EDMOND ROSTAND: A SASFIÓK

1809. július 5–6.: a Bécshez közel eső Wagram falu mellett nagyjából kiegyenlített erőviszonyok mellett összecsaptak a Károly főherceg vezette osztrák seregek és Napóleon csapatai. Az ötödik franciaellenes koalíció sorsát megpecsételő ütközet, majd az osztrákok vereségét kimondó schönbrunni béke látszólag Bonaparte dicsőséges pályafutásának újabb állomása. A történészek azonban megjegyzik, hogy Napóleonnak ezúttal korántsem volt könnyű dolga: a „kis káplár” hadvezetési stílusát akkor már évek óta tanulmányozta fél Európa, s így kezdtek rajta eligazodni, ráadásul a francia hadfiak lelkesedése is apadóban volt az egyre megértetőbb hadjáratok miatt. Napóleon wagrami győzelmét ha túlzás volna is pirruszinak nevezni, krónikásai mégis a császár hamarosan bekövetkező bukásának egyik intő előjeleként emlegették a csatát.

A történelmet persze mindig a győztesek írják. Rostand *A sasfiókjában* ma éppen ez (is) lehet érdekes: a darab nagy ügybuzgalommal, ám nem kevés túlzással megrajzolt panorámakép egy olyan korról, melyben különös felelősséget hordozó pillanatnak, a történelem mint identitásteremtő erő kanonizálásának le-

hetünk szem- és fültanúi. Meg annak, hogyan írja felül és szét egymást, máskor meg hogyan fér meg egymással a központilag terjesztett és a suttogva terjedő történelem; annak, hogy halála után több mint egy évtizeddel micsoda áhítattal ejtik ki Bonaparte Napóleon nevét még azok is, akik hivatalból megvetették őt. És persze ebből következően azt is látjuk, ahogy egy egész generáció igyekszik kétségbeesetten életben tartani, újraolvasni és értelmezni Napóleon idővel nem halványuló alakját. A dráma tétje a sokszor ellentétes érdekek és olvasatok metszéspontjában álló, emiatt (is) szenvedő és szenvedő Sasfiók, Mária Lujza és Napóleon tüdőbajos, kevély kölykének a megváltása, az ő személyes viszonyának tisztázása apja monstruózus fantomalakjához.

Merthogy az 1830–1832 között játszódó, hatfelvonásos, a romantika túlzó stílusjegyeinek bőkezű alkalmazása miatt levegőért kapkodó Rostand-opusnak a színpadon egy ízben sem megjelenő I. Napóleon császár az egyik főszereplője. Víg özvegye, a legfeljebb megszökött papagája és elrontott frizurája miatt bánkodó Mária Lujza; a vérfagyoló nyugalmat magára